

ตากบ้าน : พลวัตและการดำรงอยู่ของความเชื่อ ผี พราหมณ์ พุทธ
กรณีศึกษา อำเภอสรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด พ.ศ. 2410 – 2567

"Taek Baan": Dynamics and Existence: Spirit , Brahmansism and Buddhism.
Case Study of Si Somdet District, Roi Et Province (1867 - 2024)

ณัฐธิดา การบรรจง,^{1*} เบญญทิพย์ ไชแสง,¹ ชลธิชา ระดาพงษ์,¹ อีระเมธ พรหมศิริเดช¹ และ สุภาภรณ์ สิมมาทอง¹
Nattida Kanbanjong,^{1} Benyathip Khaisang, Chonthicha Radaphong,¹ Teeramet Promsiridet¹
and Supaporn Simmathon¹*

Received 19 January 2026, Revised 3 February 2026, Accepted 4 February 2026

ABSTRACT

This academic article aims to present the dynamics of the Taek Ban tradition in Si Somdet District, Roi Et Province. This tradition reflects the integration of animist, Brahmanical, and Buddhist beliefs within the social and cultural context of the Isan people. It highlights the changing dynamics of beliefs that have played roles in shaping the Taek Ban tradition, as well as the persistence of syncretic belief systems that have developed into a distinctive local spiritual identity. The study draws upon documentary sources, online materials, and oral history and is presented through a descriptive – analytical approach. The findings indicate that the Taek Ban tradition originated from community migrations undertaken to escape epidemic outbreaks beginning around 1867, when cholera and smallpox spread in Ban Khok and Ban Nong Prong in Roi Et. These migrations were associated with community beliefs in supernatural forces. Over time, the ritual incorporated elements of Brahmanical religion, such as astrological calculations and soul-calling ceremonies, together with Buddhism as a source of spiritual refuge.

From 1987 onward, the context of Si Somdet District changed from rural communities to semi-urban settlements. The expansion of infrastructure, education, and capitalist economic systems transformed the Taek Ban tradition from a practice rooted in fear and belief into a customary ritual maintained in accordance with ancestral traditions. When state-led development and capitalism became connected to local communities through digital media, the significance of belief systems was diminished, leading to the organization of the tradition primarily as a recreational activity. Various external stimuli have further contributed to the gradual decline of the Taek Ban tradition in Si Somdet District over time.

^{1*} คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ต.ขามเรียง อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม 44150

Faculty of Humanities and Social Sciences, Mahasarakham University. Kham Rieng, Kantharawichai, Maha Sarakham 44150, Thailand.

* Corresponding author : Tel. 09-9052-5090, E-mail addresses : naddakan50@gmail.com

The persistence and decline of the Taek Ban tradition reflect shifting power relations, religious adaptation, and the effects of modernization on local culture in contemporary Isan society.

Keywords: Taek Baan, Cholera, Beliefs, Isan

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ต้องการนำเสนอเกี่ยวกับพลวัตของประเพณีแตกบ้านในอำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นประเพณีที่สะท้อนการผสมผสานระหว่างความเชื่อ “ผี พราหมณ์ และพุทธ” ภายใต้บริบทสังคมและวัฒนธรรมของชาวอีสาน ชี้ให้เห็นถึงพลวัตการเปลี่ยนแปลงของความเชื่อที่มีบทบาทต่อประเพณีแตกบ้านอีกทั้งการดำรงอยู่ของความเชื่อที่ผสมผสานเข้ากัน จนกลายเป็นเอกลักษณ์ทางความเชื่อ โดยการศึกษาจากเอกสาร ข้อมูลออนไลน์ และประวัติศาสตร์คำบอกเล่า (Oral History) นำเสนอในรูปแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ พบว่า ประเพณีแตกบ้านมีต้นกำเนิดจากการอพยพย้ายถิ่นฐานหนีโรคระบาดในช่วง พ.ศ. 2410 มีการระบาดของโรคอหิวาตกโรคและโรคฝีดาษที่บ้านโคกและบ้านหนองปรือ เมืองร้อยเอ็ด ส่งผลให้มีการอพยพย้ายถิ่นฐานเพื่อหนีโรคระบาด ซึ่งชุมชนมีความเชื่อที่ยึดโยงเกี่ยวกับเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ (ผี) แต่ต่อมาพิธีกรรมได้ผสมผสานองค์ประกอบของศาสนา พราหมณ์ เช่น การดูฤกษ์ยามและพิธีเรียกขวัญ เข้ากับพระพุทธศาสนาในฐานะที่พึ่งทางจิตใจ

เมื่อ พ.ศ. 2530 บริบทของพื้นที่อำเภอศรีสมเด็จเปลี่ยนไปจากชุมชนชนบทสู่ชุมชนชนบทกึ่งเมือง การขยายตัวของโครงสร้างพื้นฐาน การศึกษา และระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ทำให้ประเพณีแตกบ้านเปลี่ยนแปลงจากความเชื่อและความกลัว กลายเป็นจารีตประเพณีปฏิบัติตามบรรพบุรุษให้ดำรงอยู่ไว้ เมื่อกระแสการพัฒนาของรัฐและระบบทุนนิยมถูกเชื่อมกับชุมชนท้องถิ่น ด้วยสื่อดิจิทัล ค่านิยมทางความเชื่อถูกลดบทบาทลงจนนำไปสู่การจัดประเพณีเพื่อกิจกรรมเชิงสันติภาพ และสิ่งเร้าต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ส่งผลให้ประเพณีแตกบ้านในอำเภอศรีสมเด็จกำลังเลือนหายไปตามเวลา การดำรงอยู่และความเสื่อมถอยของประเพณีแตกบ้าน สะท้อนความสัมพันธ์เชิงอำนาจ การปรับตัวของศาสนา และผลกระทบของกระบวนการทำให้เป็นสมัยใหม่ต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นในสังคมอีสานร่วมสมัย

คำสำคัญ: แตกบ้าน โรคระบาด ความเชื่อ อีสาน

บทนำ

ภาคอีสานเดิมที่เป็นพื้นที่ที่มีคติความเชื่อแบบท้องถิ่น (บุญยงค์ เกศเทศ, 2557) จากประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชน บ้านกลาง บ้านหนองไฮ บ้านโนนสีดา บ้านดงขวาง บ้านหนองคูคำ ฯลฯ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ดชี้ให้เห็นว่า ผู้คนในชุมชนมีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ (ความเชื่อเรื่องผี) ต่อมาได้รับอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ และศาสนาพุทธ เกิดความเชื่อหลากหลายและกลายเป็นเอกลักษณ์โดยมีการผสมผสานระหว่างความเชื่อเรื่องผี พราหมณ์ และพุทธ ความเชื่อเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ (ผี) มีความเกี่ยวเนื่องกับประเพณีและพิธีกรรมของภาคอีสานอย่างมาก การนำความเชื่อเรื่องผีมาเป็นผู้ปกป้องและบางครั้งกลายเป็นผู้ทำลาย (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2568) ทำหน้าที่เป็นกลไกทางสังคมที่เชื่อมโยงผู้คนเข้ากับชุมชน ธรรมชาติ และโครงสร้างอำนาจทางศาสนาและวัฒนธรรม ประเพณี “แตกบ้าน” นับเป็นหนึ่งในตัวอย่างสำคัญของพิธีกรรมท้องถิ่นที่สะท้อนโลกทัศน์ของชุมชนอีสานในการรับมือกับความไม่แน่นอนของชีวิต ภัยพิบัติ และโรคระบาด ผ่านการเคลื่อนย้ายเชิงสัญลักษณ์

“แตกบ้าน” หมายถึง การอพยพย้ายถิ่นฐานหาที่อยู่ใหม่ เพราะบ้านเดิมมีเหตุเภทภัย เกิดโรคระบาดรุนแรง มีผีสาป นางไม้ ผีทำ ลงมาทักกินคนในชุมชน ตลอดจนกลัวสัตว์ร้ายต่าง ๆ เข้ามาทำร้าย ทำให้เกิดอันตรายต่อคนในชุมชน การแตกบ้านเกิดจากสภาพความเป็นจริงที่ส่งผลให้เกิดการย้ายถิ่นฐาน (สำลี รักสุทธี, และ บุญศรี ไพรัตน์, 2555) ประเพณีแตกบ้านในชุมชนท้องถิ่นมิได้เป็นเพียงการสืบทอดจารีตประเพณีดั้งเดิมเท่านั้น หากแต่สามารถมองได้ว่าเป็นพื้นที่ทางสังคมที่สมาชิกในชุมชนใช้ในการต่อรองและตีความความเชื่อให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมร่วมสมัย ภายใต้เงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ โครงสร้างสังคม และอิทธิพลของศาสนา รูปแบบของประเพณีมีการปรับลดขั้นตอนพิธี การเลือกปฏิบัติเพียงบางส่วน หรือการอธิบายความศักดิ์สิทธิ์ในเชิงสัญลักษณ์มากขึ้น กระบวนการเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงพลวัตของวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งมิได้หยุดนิ่ง หากแต่ดำรงอยู่ผ่านการปรับตัวและการตีความใหม่อย่างต่อเนื่องในสังคมที่กำลังเปลี่ยนผ่าน

การศึกษาครั้งนี้ช่วยเปิดพื้นที่ให้เห็นเสียงของคนในท้องถิ่น ความทรงจำร่วม และการต่อรองเชิงความหมายระหว่างความเชื่อดั้งเดิมกับเหตุผลสมัยใหม่ อีกทั้งยังทำให้มองเห็นบทเรียนจากระดับพื้นที่เกี่ยวกับผลกระทบของกระบวนการพัฒนา การเปลี่ยนผ่านสู่สังคมกึ่งเมือง บทความขึ้นนี้จึงมุ่งศึกษาพลวัตของประเพณีตกบ้านในอำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อ พิธีกรรม และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในระดับชุมชน ตลอดจนชี้ให้เห็นว่าการดำรงอยู่และความเสื่อมถอยของประเพณีตกบ้านที่สะท้อนกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในสังคมอีสานร่วมสมัยอย่างไร ซึ่งไม่เพียงมีคุณค่าในเชิงการสร้างองค์ความรู้ทางมนุษยศาสตร์ หากยังเป็นฐานข้อมูลสำคัญต่อการอนุรักษ์และทำความเข้าใจมรดกทางวัฒนธรรมที่กำลังอยู่ในภาวะเปราะบางของสังคมไทยในปัจจุบัน

อำเภอศรีสมเด็จ: บริบทของพื้นที่และความเชื่อท้องถิ่นก่อน ทศวรรษ 2530

ในบริเวณนี้มีชุมชนเก่าแก่ขนาดใหญ่ 2 แห่ง ได้แก่ บ้านหนองโปรง และบ้านโคก (พรมมา อามาตกันัน, การสื่อสารส่วนบุคคล, 1 ตุลาคม 2568) โดยในภายหลังได้รับการอนุมัติให้เป็นกิ่งอำเภอศรีสมเด็จเมื่อ พ.ศ. 2530 และต่อมาได้รับการแต่งตั้งให้ขึ้นเป็นอำเภอศรีสมเด็จ พ.ศ. 2537 โดยในการศึกษาครั้งนี้ ในยุคนี้นักคนในชุมชนมีวิถีชีวิต สังคม และวัฒนธรรมแบบสังคมเกษตรกรรม พึ่งพาธรรมชาติ และมีความเชื่อเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ (ผี) เป็นรากฐานดั้งเดิม ในขณะเดียวกันความเชื่อแบบพราหมณ์ที่สืบทอดจากอารยธรรมโบราณก็เข้ามามีบทบาทในพิธีบวงสรวงและการเลือกฤกษ์ยาม ส่วนพระพุทธศาสนาเป็นกรอบศีลธรรมหลักในการดำเนินชีวิต และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจเพื่อความสบายใจของผู้คนในชุมชน (คุณ สาวิกันย์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 1 ตุลาคม 2567)

พ.ศ. 2410 - 2450 เกิดโรคระบาดขึ้นที่เมืองร้อยเอ็ด แพ้ระบาดไปยังพื้นที่บ้านหนองโปรงและบ้านโคก โรคระบาดในขณะนั้น ได้แก่ โรคอหิวาตกโรค และโรคฝีดาษ ระบาดหนักเป็นวงกว้าง อาการของทั้งสองโรค มีดังนี้ 1) โรคอหิวาตกโรค เป็นอาการท้องร่วงอย่างรุนแรง ถ่ายอุจจาระเป็นน้ำ 2) โรคฝีดาษ มีอาการเป็นไข้ ไม่สบาย และมีตุ่มหนองพองขึ้นทั่วร่างกาย (ชาติชาย มุกสง, 2563)

รูปภาพที่ 1 ลักษณะผู้ป่วยโรคฝีดาษ

(บันทึกเมื่อ วันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ.2568) ที่มา: URL: <https://www.hfocus.org/content/2020/03/18680>

ความรุนแรงของทั้งสองโรคนี้ ทำให้ชาวบ้านในพื้นที่บ้านหนองโปรงและบ้านโคก เจ็บป่วย หรือเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก จนทำให้ป่าซามี่พื้นที่ไม่เพียงพอต่อการฝังศพ ด้วยความรุนแรงของโรคระบาด จึงทำให้ชาวบ้านเริ่มอพยพหนีโรคระบาด ออกมาตั้งหมู่บ้านขนาดเล็ก ช่วงแรกอพยพเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ประมาณ 2-10 หลังคาเรือน โดยชาวบ้านบ้านหนองโปรงได้อพยพตั้งแต่ พ.ศ. 2430 ทำให้เกิดการตั้งหมู่บ้านขนาดเล็กหลายชุมชน ได้แก่ บ้านโคกพิลา บ้านโคกสูง บ้านหนองใหญ่ ฯลฯ² (แผนพัฒนาท้องถิ่นบ้านดอนทราย, 2555) ส่วนชาวบ้านบ้านโคกได้อพยพตั้งแต่ พ.ศ. 2450 ตั้งหมู่บ้านขนาดเล็ก

² ชุมชนที่อพยพออกจากบ้านหนองโปรง พ.ศ. 2410 ตั้งชุมชนทั้งหมด 5 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านโคกพิลา บ้านโคกสูง บ้านหนองใหญ่ บ้านหนองจิก และบ้านโนนเหล่าเอียง ต่อมา พ.ศ. 2420 บ้านโนนเหล่าเอียงเกิดโรคระบาด ชาวบ้านจึงอพยพหนีโรคระบาด และตั้งชุมชนใหม่ขึ้น คือ บ้านดอนทราย

หลายชุมชนเช่นกัน ได้แก่ บ้านโนนสีดา บ้านเหล่าอาราง บ้านกลาง บ้านหนองไฮ บ้านหนองคูคำ บ้านปอภาร ฯลฯ³ (พระอธิการ คัมภีร์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 1 ตุลาคม 2567) ซึ่งการอพยพหนีโรคระบาดออกมาจากบ้านหนองโปรง และบ้านโคก ส่งผลให้ทั้งสองหมู่บ้าน ไม่มีคนอยู่อาศัย ถูกทิ้งร้าง ณ ปัจจุบันทำให้ไม่มีบ้านหนองโปรง ส่วนบ้านโคกยังคงมีอยู่ เนื่องจากเป็นที่ตั้งของวัดป่าศรีมงคล และศูนย์พักพิงผู้ป่วยโรคเอดส์ แต่ถูกเรียกเป็นชื่อใหม่ว่า บ้านโคกร้าง

หลังจากการตั้งหมู่บ้านขนาดเล็กหลายชุมชนเพื่อหนีโรคระบาดที่เกิดขึ้นแต่โรคระบาดยังคงไม่ได้หายไป จึงทำให้ชาวบ้านเดิมที่ที่มีความเชื่อเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ (ผี) ได้ทำการประกอบพิธีกรรมการแตกบ้าน เนื่องด้วยคนอีสานสมัยโบราณเชื่อว่าโรคระบาดเกิดจากผีทำ หรือเป็นอำนาจเหนือธรรมชาติที่ดลบันดาลให้เกิด วิธีการจัดการกับโรคระบาดในสมัยโบราณ จึงใช้พิธีกรรมทางศาสนาในการไล่ผี (ชาติชาย มุกสง, 2563) แม้ พ.ศ. 2485 - 2500 สาธารณสุขจังหวัดร้อยเอ็ด ได้ส่งแพทย์เข้ามารักษาวบ้าน ซึ่งเป็นใช้ความรู้ทางการแพทย์สมัยใหม่ในการรักษาโรคหิวาตโรคและโรคฝีดาษ จึงทำให้ทั้งสองโรคนี้หายขาดไปในที่สุด เมื่อโรคระบาดหายไปจากพื้นที่แต่ความเชื่อเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ (ผี) ยังคงอยู่กับผู้คน การประกอบประเพณีแตกบ้าน โดยการใช้ทั้งแบบ ผี พราหมณ์ พุทธ ผสมกัน ก่อให้เกิดเป็นพิธีกรรมพหุทางความเชื่อ เพื่อแก้เคล็ด และสร้างกุศลบาย ปิดเป่าสิ่งไม่ดีออกไปจากชุมชน (คุณ สาวิกัญญ์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 1 ตุลาคม 2567)

รูปภาพที่ 2 การขนของย้ายถิ่นฐาน ประเพณีแตกบ้าน

(บันทึกเมื่อ วันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2568)

ที่มา: URL: <https://www.facebook.com/100064541026014/posts>

เนื่องจากการประเพณีแตกบ้านไม่ได้มีเพียงแค่ความเชื่อเรื่องเหนือธรรมชาติ (ผี) เท่านั้น แต่ยังมีความเชื่อเรื่องศาสนาพราหมณ์ การรับเอาความเชื่อและพิธีกรรมแบบพราหมณ์เข้ามาเกี่ยวข้อง ทุกหมู่บ้านมีหมอพราหมณ์เป็นแกนนำในการทำพิธีต่าง ๆ การให้หมอพราหมณ์เป็นคนคอยเรียกขวัญชาวบ้าน การทำขวัญหรือเรียกขวัญ เป็นพิธีกรรมที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของบุคคลกับครอบครัว และบุคคลกับชุมชนสังคมเกษตรกรรม (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2568) ทำให้หมอพราหมณ์มีบทบาทอย่างมากในการทำพิธี โดยเฉพาะการทำพิธีต่าง ๆ ตามความเชื่อของคนอีสาน ทุกการจัดงานพิธีกรรมต้องมียาหมอพราหมณ์มาประกอบพิธีกรรม

³ ชุมชนที่อพยพออกจากบ้านโคก พ.ศ. 2450 ตั้งชุมชนทั้งหมด 16 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านโนนศรีดา บ้านเหล่าอาราง บ้านกลาง บ้านหนองไฮ บ้านหนองคูคำ บ้านปอภาร บ้านป่าแหน บ้านดงขวาง บ้านดงเค็งสเบงน้อย บ้านเหล่ากุด บ้านหัวหนองแวง บ้านหนองแวงยาว บ้านสวนจิก บ้านหนองเหล่าคำ บ้านหนองม่วง และบ้านโนนภิบาล

ในส่วนของพิธีแตกบ้าน ใช้พิธีกรรมของพราหมณ์ในการดูฤกษ์ยามวันร้อนตามจันทรคติพราหมณ์ กำหนดให้จัดประเพณีทุกปีใน ขึ้น 1,5 ค่ำ และ แรม 1,5 ค่ำ เดือน 5 วันอังคารเท่านั้น มีคติความเชื่อ เป็นวันไม่ดี วันร้อน ต้องทำพิธีแก้เคล็ด โดยทำการอพยพ ขนย้ายสิ่งของออกจากชุมชน แต่ไม่มีการอพยพอย่างจริงจัง มีการขนของออกไปอยู่ตามทุ่งนา การออกจากบ้านไปทุ่งนาชาวบ้านจะออกไปทางทิศตะวันตก สือถึง การตกเคราะห์ ไม่มีเคราะห์ ให้สิ่งไม่ดีตกไป และมีการนำอุปกรณ์เครื่องครัวไปยังทุ่งนาที่ประกอบพิธีกรรม เพื่อทำการหุงหาอาหารในบริเวณนั้น ก่อนจะนั่งล้อมวงรับประทานอาหารร่วมกัน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน

รูปภาพที่ 3 ชาวบ้านล้อมวงรับประทานอาหาร

(บันทึกเมื่อ วันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2568)

ที่มา: URL: <https://share.google/fzu1AWga81GZKEJH4>

เมื่อถึงเวลาประมาณ 16:00-17:00 น. จึงเดินทางกลับเข้าหมู่บ้านทางทิศตะวันออก สาเหตุที่ไม่เดินทางกลับทางทิศตะวันตก เนื่องจากเป็นทิศที่ไม่ดี การเดินทางกลับหมู่บ้านทางทิศตะวันตกจึงคล้ายกับการเข้าไปหาสิ่งไม่ดี ทำให้เป็นเหตุแห่งการตกทุกข์ได้ยาก เป็นความเชื่อแต่โบราณที่หมอปราหมณ์เรียนมาจากหนังสือพราหมณ์ (สมาน นนทน์นำ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 สิงหาคม 2567) ความเชื่อเรื่องทิศ เป็นความเชื่อที่มีมาช้านาน ชาวบ้านหลายแห่งยังคงถือเรื่องทิศตะวันตกว่าเป็นทิศของคนตายหรือเป็นทิศอัปมงคล (ไพบัตย์ ภูชีสส์ชวกรณ์, 2555) ทำให้ในการประกอบพิธีกรรมแต่ละครั้ง จึงมีการนำหลักการเรื่องทิศมาใช้ร่วมกับพิธีกรรมอยู่เสมอ ซึ่งเป็นหลักการทางศาสนาพราหมณ์ แต่ด้วยชาวบ้านมีความเชื่อในพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์ สิ่งเหนือธรรมชาติรวมกัน จึงเกิดเป็นประเพณีผสมผสานของทั้งสามความเชื่อ ทั้งนี้ในตอนท้ายของพิธี หมอธรรม หรือพราหมณ์ประจำหมู่บ้านได้ทำการเรียกชาวบ้านให้กลับเข้าหมู่บ้าน โดยกล่าวว่า

“มาเด้อลูกเหล่าเอ้ย บัดนี้บ้านเฮาอยู่เย็นเป็นสุข หายจากโรคภัย หายจากเสนียดจัญไร อากาศเย็นแล้ว ไฟฮ้อนบมีแล้ว อยู่ดีมีแฮง กินชุ่มแล้ว” (มาๆลูกมา ตอนนี้หมู่บ้านเราอยู่เย็นเป็นสุขแล้ว ไม่มีโรคภัย ไม่มีสิ่งเสนียดจัญไร อากาศเย็นไม่ร้อนแล้ว อยู่ดีมีความสุข กินข้าวอร่อยแล้ว)

หลังจากบ้านชาวบ้านเดินทางกลับหมู่บ้านเข้าทางทิศตะวันออก หมอปราหมณ์กล่าวถามชาวบ้าน

หมอปราหมณ์ : “มาแต่ไส”

ชาวบ้าน : “ย้ายมาแต่ทางฟ้นละ หาหม่องอยู่”

หมอปราหมณ์ : “มา ๆ บ้านนี้อยู่เย็นเป็นสุข บมีโรคร้าย ผีสางถึกกำจัดแล้ว สิ่งบ่ต้อออกไปเบ็ดแล้ว”

หลายชุมชนใช้คติความเชื่อดั้งเดิมเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ (ผี) เข้ามาผสมผสานกับความเชื่อศาสนาพราหมณ์ และพุทธศาสนา จนไม่สามารถแยกออกจากกันได้ โดยหลักแล้วศาสนาของชาวอีสานทั่วไปประกอบขึ้นด้วยรูปแบบความเชื่อ 3 อย่าง คือ (1) การนับถือผี (2) ความเชื่อทางพราหมณ์ และ (3) ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา แต่ทั้งนี้ไม่มีความเชื่อใด ความเชื่อหนึ่งดำรงอยู่โดยอิสระ ต่างมีการผสมผสานและกลมกลืนเป็นส่วนหนึ่งของกันและกันในลักษณะของการเกื้อกูล

อาศัยส่งเสริมกันและกัน ก่อให้เกิดเป็นประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่น (พิริวัส อินทวิ, สุทัศน์ ประทุมแก้ว, พระครูโกศลวิহারคุณ, จักรกฤษ ทองมี, 2566) การเรียกขวัญในพิธีแต่งงานผู้ทำพิธีเรียกขวัญชาวบ้านต้องเป็นพราหมณ์หรือหมอขวัญเท่านั้น โดยทั่วไปเชื่อกันว่าการเรียกขวัญคือพิธีกรรมของพราหมณ์ แต่การเรียกขวัญเป็นพิธีกรรมแบบผี ขวัญคือจิตวิญญาณ การทำพิธีเรียกขวัญเพื่อให้ผู้รับขวัญคลายความวิตกกังวล หวาดกลัว หรือตกใจต่อเหตุการณ์ เคราะห์ต่าง ๆ (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2568) แต่พิธีแต่งงานในบริเวณพื้นที่ดังกล่าว ใช้พระพุทธศาสนาเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ เป็นการสร้างขวัญและสร้างกำลังใจ ความมั่นใจต่อการเปลี่ยนแปลงสู่สภาพแวดล้อมใหม่แก่ผู้รับขวัญ

ชุมชนที่มีวัฒนธรรม สัญลักษณ์ และจิตสำนึกร่วมกัน ส่งผ่านโครงสร้างทางสังคมผ่าน พิธีกรรม จารีต ประเพณี และส่งต่อความเชื่อจากรุ่นสู่รุ่น (Durkheim, 1995) การจัดประเพณีแต่งงานมิได้เป็นเพียงการแก้เคล็ดหรือป้องกันสิ่งอัปมงคล หากเป็นการสร้างค่านิยมเกี่ยวกับความเชื่อที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นให้ปฏิบัติตามกัน ประเพณีแต่งงานสามารถพิจารณาได้ในฐานะพิธีกรรมทางสังคมที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงสมาชิกในชุมชนเข้ากับวัฒนธรรมที่ฝังรากอยู่ในระบบความเชื่อดั้งเดิมของชุมชน การรวมตัวของเครือญาติ ผู้อาวุโส และผู้นำพิธีกรรมในกระบวนการประกอบพิธีสะท้อนโครงสร้างทางสังคมและลำดับชั้นเชิงอาวุโส

บริบทของพื้นที่และความเชื่อที่เปลี่ยนแปลงไปในประเพณีแต่งงาน ทศวรรษ 2530-2550

อำเภอศรีสมเด็จ เป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดร้อยเอ็ด มีอาณาเขตติดกับอำเภอเมืองร้อยเอ็ดและอำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม เดิมทีเป็นตำบลศรีสมเด็จ ขึ้นตรงต่ออำเภอเมืองร้อยเอ็ด เนื่องจากอำเภอเมืองร้อยเอ็ด มีจำนวนพื้นที่ และประชากรเพิ่มขึ้น จึงทำให้ยากแก่การปกครอง ดูแลประชาชน กระทรวงมหาดไทยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 64 และมาตรา 65 แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่พระพุทธศักราช 2457 ให้จึงแบ่งท้องที่อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ตั้งเป็นกิ่งอำเภอ 1 แห่ง เรียกชื่อว่า "กิ่งอำเภอศรีสมเด็จ" (ประกาศกระทรวงมหาดไทย, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 103 ตอนที่ 67, 6 เมษายน 2530) เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2530 ซึ่งมีตำบลในการปกครอง 5 ตำบล ได้แก่ ตำบลโพธิ์ทอง ตำบลศรีสมเด็จ ตำบลเมืองเปลือย ตำบลหนองใหญ่ และตำบลสวนจิก ต่อมากิ่งอำเภอศรีสมเด็จ ได้ถูกยกฐานะให้เป็น อำเภอศรีสมเด็จ เมื่อพ.ศ. 2537 จึงทำให้มีตำบลเพิ่มมาอีก 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลโพธิ์สัย ตำบลหนองแวงควง และตำบลบ้านบาก นับตั้งแต่นั้นมาพื้นที่บริเวณนี้จึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของอำเภอศรีสมเด็จ

อำเภอศรีสมเด็จในทศวรรษ 2530 กระแสสังคมสมัยใหม่และการพัฒนาพื้นที่เข้าสู่สังคมชนบท ส่งผลให้วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่เป็นสังคมเกษตรกรรม แบบพึ่งพาธรรมชาติในการดำรงชีวิต เชื่อเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ (ผี) ในการทำเกษตรกรรมตามความเชื่อดั้งเดิมของผู้คนในชุมชน การเข้ามาของระบบสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา ถนน คอนกรีต อีกทั้งการกระจายระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเข้าสู่ชุมชน เป็นปัจจัยหลักทำให้ผู้คนในอำเภอศรีสมเด็จ ช่วงทศวรรษ 2530-2550 เดิมทีเป็นสังคมชนบท ได้แปรเปลี่ยนเป็นสังคมชนบทกึ่งเมือง เกิดพลวัตการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม การเมือง เศรษฐกิจ และความเชื่อ โดยเฉพาะในเรื่องของวัฒนธรรม และความเชื่อ ที่ค่อย ๆ จางลง จากการรับรู้สิ่งใหม่ที่มาพร้อมกับการพัฒนาของชุมชนชนบท ทำให้ชาวบ้านจากที่ใช้ชีวิตตามแบบชนบทเดิม ได้นำเอาสิ่งที่รับเข้ามาปรับเปลี่ยนกับวิถีชีวิตตน ทั้งนี้ยังมีเรื่องของความเชื่อ ที่ชาวบ้านในยุคชนบทกึ่งเมือง ไม่ได้มีความเชื่อท้องถิ่นที่เหนียวแน่นเท่าแต่ก่อน เนื่องจากมีปัจจัยจากสิ่งเร้าใหม่ ๆ มากมาย จึงทำให้วัฒนธรรมและความเชื่อท้องถิ่นมีความเสื่อมถอยลง เหลือเพียงแต่การปฏิบัติเพราะเคยปฏิบัติและให้วัฒนธรรมคงอยู่เท่านั้น

พื้นที่อำเภอศรีสมเด็จ ช่วงทศวรรษ 2530-2550 ไม่มีโรคระบาดที่ทำให้ผู้คนเสียชีวิตจำนวนมากเหมือนในอดีต จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงทางความเชื่อเรื่องการแต่งงานในพื้นที่อำเภอศรีสมเด็จ จากเดิมที่แต่งงานเพราะหนีโรคระบาด แต่ยังมีกรทำพิธีแต่งงานตามความเชื่อที่ถูกปลูกฝังมาจากบรรพบุรุษ การดำรงอยู่ของความเชื่อเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ (ผี) พราหมณ์ และพุทธศาสนา อยู่คู่กับสังคมในพื้นที่อำเภอศรีสมเด็จมาตั้งแต่อดีต การนำความเชื่อทั้งสามเข้ามาผสมจนเกิดประเพณีแต่งงานขึ้น เพื่อดำรงความสบายใจของคนในชุมชน เนื่องจากบริบทสังคมที่มีการพัฒนาจากส่วนภาครัฐ ด้านความเชื่อที่ลดลง ทำให้ประเพณีแต่งงานเกิดการสลายตัวทางวัฒนธรรมและไม่มีการปฏิบัติตามกฎระเบียบที่เคร่งครัด

เหมือนเดิมเนื่องจากผู้เข้าร่วมประเพณีแต่งงานมีเพียงผู้สูงอายุ การใช้หมอปราหมณ์เรียกกลับเข้าหมู่บ้านถูกปรับเปลี่ยนให้เป็นเพียงคนในชุมชน เรียกกันเอง ไม่มีการเกริ่นนำทำพิธีก่อนเดินเข้าหมู่บ้าน ความหวาดกลัวเรื่องโรคระบาด หรือความหวาดกลัวเกี่ยวกับการลงโทษของสิ่งเหนือธรรมชาติ (ผี) กลายเป็นเพียงกุศโลบายของชุมชนเท่านั้น ช่วงพ.ศ. 2530-2550 เป็นเพียงการแต่งงานเพื่อความสนุกสนาน เล่นกิจกรรมสันทนาการ (การพนันพื้นบ้าน) จัดประเพณีแต่งงานเพื่อให้คงดำรงอยู่ (ที พฤษาสีทธิ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 23 กรกฎาคม 2567) บางครัวเรือนยังคงยึดถือพิธีกรรมในฐานะการป้องกันสิ่งอัปมงคลหรือการแสดงความรักต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ขณะที่บางกลุ่มมองพิธีดังกล่าวในเชิงความสนุกสนาน

พิธีกรรมเป็นองค์ประกอบทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่คนในสังคมสร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจและเป็นกลวิธีที่มนุษย์คิดขึ้นตามความเชื่อ การดำรงอยู่ของความเชื่อเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ (ผี) ปราหมณ์ และศาสนาพุทธ อยู่ในรูปแบบการทำพิธีกรรมเพื่อความสบายใจของผู้คนในชุมชน (ธีระพงษ์ มีไธสง, 2560) อีกทั้งการจัดทำพิธีกรรมตามจารีตที่บรรพบุรุษทำตั้งแต่อดีต การนำผู้นำทางจิตใจอย่างเช่น พระ ความเชื่อเรื่องแต่งงานเป็นความเชื่อของผีกับปราหมณ์ ไม่มีพุทธ เข้าร่วมพิธีกรรมร่วมกับชาวบ้านเนื่องจากชาวบ้านต้องการที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ อีกทั้งพุทธศาสนาก็ต้องปรับตัวเข้ากับ ความเชื่อเดิมที่มีอยู่แล้วในชุมชน การผสมระหว่างความเชื่อเรื่องผี การทำพิธีกรรมแบบปราหมณ์ และพุทธเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ จึงถือว่าเป็นเรื่องปกติของคนอีสาน (พระครูวิจิตร ธรรมปักษ์ศรี, การสื่อสารส่วนบุคคล, 23 กรกฎาคม 2567) เนื่องจากการเปลี่ยนผ่านของยุคสมัยส่งผลให้ความเชื่อภายในท้องถิ่นลดลง ชุมชนได้เข้าสู่ความเป็นสังคมเมืองมากขึ้น การกระจายตัวของสังคมเมืองเข้ามามีบทบาทในด้านต่าง ๆ ของชุมชน วิถีชีวิต สังคม เศรษฐกิจ การเมือง และลักษณะของสังคมชนบทที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย ได้มีการเปลี่ยนแปลงด้านจริยธรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อ ความศรัทธา ความยึดมั่น และถือปฏิบัติในขนบธรรมเนียมมีเป็นค่านิยม ที่นับถือกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษเริ่มเลือนหายไป (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2550) คนรุ่นใหม่เติบโตมาพร้อมกับความเป็นสังคมเมืองจึงมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ (ผี) และความเข้าใจเกี่ยวกับประเพณีแต่งงานน้อยลง

ประเพณีแต่งงานกับการเลื่อมถอยทางความเชื่อในศตวรรษที่ 21

ชุมชนท้องถิ่นเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในกระแสการพัฒนาของรัฐและระบบทุนนิยมในศตวรรษที่ 21 ความเร่งรีบและความรวดเร็วของการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม ชุมชนท้องถิ่นถูกเชื่อมเข้าหาโลกดิจิทัล การพัฒนาเทคโนโลยีสื่อสารและการคมนาคมที่ทันสมัย สิ่งที่มาจากภายนอกทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนเชิงกายภาพ เห็นได้จากการสร้างถนน อาคารพาณิชย์ ร้านค้า ขยะ ยานพาหนะ อีกทั้งการเลื่อนฐานะทางสังคม ความสนิทสนมและความห่างเหินระหว่างชุมชนเพิ่มมากขึ้น จนเกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนทางสังคม (นฤพนธ์ ด่วงวิเศษ, 2567) อีกทั้งบทบาทของเทคโนโลยีและสื่อดิจิทัลเข้ามาเป็นตัวแปรสำคัญในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางความเชื่อเดิมของท้องถิ่น ที่ยึดโยงกับผู้คนในชุมชนมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สังคมอีสานและบริบททางความเชื่อที่ผสมผสานความเชื่อเรื่องเหนือธรรมชาติ (ผี) ปราหมณ์ และศาสนาพุทธ จนกลายเป็นเอกลักษณ์ทางความเชื่อ การสลายตัวของระบบคุณค่าทางวัฒนธรรมค่านิยม ความเชื่อ บรรทัดฐาน และแบบแผนการปฏิบัติในสังคมดั้งเดิมอ่อนกำลังลง เปลี่ยนแปลง ภายใต้อิทธิพลของความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ เทคโนโลยี และโลกสมัยใหม่ ชุมชน

บทบาททางความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีแต่งงานในอำเภอศรีสมเด็จถูกลดบทบาทลงจากกลุ่มผู้นำบางชุมชน เนื่องจากการจัดประเพณีแต่งงานเดิมที่เป็นกุศโลบายที่จัดขึ้นเพื่อสร้างความสามัคคีและสร้างความสบายใจของผู้คนในชุมชน ซึ่งมีความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ (ผี) ปราหมณ์ และศาสนาพุทธอย่างเหนียวแน่น ก่อให้เกิดการทำประเพณีจึงมีความจริงจังในการประกอบพิธีกรรมตามระเบียบอย่างเคร่งครัด แต่ปัจจุบันความเคร่งครัดอ่อนตัวลงตามความเชื่อที่เลื่อมถอยของคนในชุมชน จึงทำให้ประเพณีแต่งงานถูกจัดขึ้นเพื่อความสนุกสนานมากกว่าการปฏิบัติแบบดั้งเดิม โดยเฉพาะการเล่นการพนัน (เคน สีทธิ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 สิงหาคม 2567) ส่งผลให้ผู้นำบางชุมชนสั่งงดการจัดประเพณีแต่งงาน ซึ่งเป็นกิจกรรมประเพณีที่เสริมเติมแต่งให้การออกมาทำประเพณีมีความครึกครื้นมากขึ้น ทั้งนี้ การที่การพนันเข้ามามีส่วนร่วม จึงทำให้ผู้นำชุมชนมองว่าเป็นสิ่งที่ไม่ควร เนื่องจากประเพณีแต่งงานเป็นประเพณีโบราณ ศักดิ์สิทธิ์ และการพนันคือเรื่องผิด

ศีลธรรม จึงไม่ได้รับการสนับสนุน เนื่องจากเป็นแหล่งรวมอบายมุข ให้ชาวบ้านผิดศีลธรรมตามคำสอนของศาสนาพุทธ (พระอธิการ อำนาจ จิรธรรมโม, การสื่อสารส่วนบุคคล, 1 ตุลาคม 2568) อีกทั้งความเข้มแข็งของศาสนาพุทธที่ยังรากลึกลงในชุมชน กลายเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณและมีบทบาทมากกว่าความเชื่อเดิมอย่างเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ (ผี) บางชุมชนพระไม่สนับสนุนประเพณีแตกบ้านเนื่องจากเป็นประเพณีเกี่ยวกับความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ (ผี) และพราหมณ์ ซึ่งไม่สอดคล้องกับชุมชนและสังคมพุทธ ชาวบ้านจึงยึดถือปฏิบัติตามหลักคำสอนของพุทธศาสนาแทนความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีแตกบ้าน (ไพบูรณ์ สอนสี, การสื่อสารส่วนบุคคล, 1 ตุลาคม 2568) การไม่ได้รับการสนับสนุนในการจัดทำประเพณีแตกบ้านจากปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวไปข้างต้น ส่งผลให้การสืบทอดและการเป็นที่รู้จักของประเพณีแตกบ้านลดลง

ปัจจุบันประเพณีแตกบ้านในพื้นที่อำเภอศรีสมเด็จมีแนวโน้มที่จะจางหายไป เนื่องจากการเติบโตทางเศรษฐกิจภายใต้ระบบทุนนิยม สังคมชนบทกำลังเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย ผู้คนอพยพออกจากชุมชนไปเป็นแรงงานในเขตเมือง จำนวนประชากรในชนบทจึงลดลง เหลือเพียงสังคมผู้สูงอายุและกลุ่มเยาวชน ปัจจุบันคนวัยทำงานในพื้นที่อำเภอศรีสมเด็จได้ให้ความสำคัญกับการทำงานมากกว่าวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อท้องถิ่น กลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นกลุ่มคนรุ่นเก่าที่ปฏิบัติประเพณีแตกบ้านตามความเชื่อที่ถูกปลูกฝังมาตั้งแต่อดีต จึงทำให้คนกลุ่มนี้มีการปฏิบัติประเพณีแตกบ้านอย่างเคร่งครัด บ้างก็เฝ้าระวังตามสภาพอายุไม่สามารถเข้าร่วมประเพณีแตกบ้านได้ หรือเริ่มทยอยล้มหายตายจากไป สำหรับกลุ่มเยาวชน ถึงแม้จะเป็นกลุ่มคนที่ไม่มีการะหน้าที่ต้องออกไปทำงาน และยังคงมีกำลังแรงงานในการไปร่วมประเพณี อย่างไรก็ตามกลุ่มเยาวชน หรือคนรุ่นใหม่ที่เกิดมาพร้อมกับเทคโนโลยีและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่พัฒนาทางด้านต่าง ๆ จึงไม่ได้มีความสนใจในประเพณีโบราณอย่างการแตกบ้าน อีกทั้งคนรุ่นใหม่มองว่า การบำรุงรักษาวัฒนธรรมเช่นนั้นเป็นเรื่องที่ล้าสมัย คร่ำครึ (สิริพร สมบูรณ์บุรณะ, 2546) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ผู้คนในชุมชนกลายเป็นสังคมเมือง จึงไม่อยากจะย้อนกลับไปทำอะไรเดิม ๆ ต้องการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย (พงศ์ศักดิ์ เจริญนนท์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 1 ตุลาคม 2568) เมื่อประเพณีแตกบ้านไม่มีผู้สานต่อ และสนใจอย่างเคร่งครัดเหมือนในอดีต จึงทำให้ตัวประเพณีแตกบ้าน ซึ่งเป็นประเพณีดั้งเดิมโบราณของชาวบ้านในอำเภอศรีสมเด็จค่อย ๆ จางหายภายใต้พลวัตการเปลี่ยนแปลงของสังคมกลางกระแสสมัยใหม่ที่หลั่งไหลเข้าสู่ชุมชนท้องถิ่น วัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาได้กลายเป็นพลังสำคัญในการยืนหยัดและการต่อรองอำนาจ เรื่องเล่าและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไม่เพียงแต่เอกลักษณ์รวมของชุมชน แต่ยังเป็นฐานในการอ้างอิงสิทธิและการจัดการทรัพยากรในชุมชน (ปิยนันท์ จินา, วิมล โคตรทุมมี, นฤพนธ์ คิ้ววิเศษ, 2568)

บทสรุป

ความเชื่อที่ยึดโยงผู้คนเข้ากับเหตุการณ์ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง เป็นตัวกำหนดบทบาทและพฤติกรรมการดำเนินชีวิตของผู้คนในแต่ละพื้นที่ การปลูกฝังค่านิยมทางความเชื่อเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ (ผี) บทบาทผีในชุมชนที่ส่งผลดีและผลร้าย โดยเฉพาะการนำความเชื่อเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ (ผี) มาอธิบายการเกิดโรคระบาด แสดงให้เห็นถึงพื้นที่หลังทางสังคมที่ใช้ความเชื่อท้องถิ่นอธิบายสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ประเพณีแตกบ้านในอำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด ช่วยขยายความเข้าใจทางวิชาการเกี่ยวกับพลวัตของความเชื่อในสังคมอีสานสมัยใหม่ โดยชี้ให้เห็นว่าระบบความเชื่อแบบผี-พราหมณ์-พุทธที่มีได้สลายหายไปภายใต้โลกสมัยใหม่ หากแต่แปรรูปและลดระดับความศักดิ์สิทธิ์ลงตามวิถีชีวิตแบบทุนนิยม การย้ายถิ่นแรงงาน และการขยายตัวของรัฐและสื่อดิจิทัล กรณีศึกษานี้จึงเป็นตัวอย่างสำคัญของการต่อรองทางวัฒนธรรมระหว่างจารีตกับความเป็นสมัยใหม่ ในขณะเดียวกันยังชี้ให้เห็นความจำเป็นของการอนุรักษ์เชิงประวัติศาสตร์ท้องถิ่นผ่านการบันทึกความทรงจำและองค์ความรู้ของชุมชน ควบคู่กับการปรับรูปแบบการสื่อสารและกิจกรรมทางวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับคนรุ่นใหม่ เพื่อให้ประเพณีแตกบ้านยังคงมีความหมายในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมที่มีชีวิต มิใช่เพียงร่องรอยของอดีตในสังคมไทย

เอกสารอ้างอิง

- ชาติชาย มุกสง. (2563). *จากปีศาจสู่เชื้อโรค : ประวัติศาสตร์การแพทย์กับโรคระบาดในสังคมไทย*. สำนักพิมพ์มติชน.
- เทศบาลตำบลหนองใหญ่. (2555). *แผนพัฒนาท้องถิ่นบ้านดอนทราย*.
- ธีระพงษ์ มีไธสง. (2560). *ผีกับพุทธ การผสมผสานทางความเชื่อ*. สำนักพิมพ์เคล็ดไทย.
- ไธพทย์ ภูขิสส์ขวรรณ. (2555). *ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับเคหะสถานและศาสนสถานของชาวอีสาน : ภาพรวมและกรณีศึกษาภาคอีสานตอนกลาง*. NAJUA: History of Architecture and Thai Architecture, 8, 294–315. retrieved from <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/NAJUA/article/view/16761>
- นฤพนธ์ ด่วงวิเศษ. (2567). *ชุมชน อำนาจ ธรรมชาติ มุมมองมานุษยวิทยา*. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- บุญยงค์ เกศเทศ. (2557). *ผี วิถีคน : ความเชื่อและการพึ่งพาระหว่างคนกับผี*. กากะเอย.
- ปิยนันท์ จินา, วิมล โคตรทุมมี, และ นฤพนธ์ ด่วงวิเศษ . (2568). *ท้องถิ่น - วัฒนธรรม กับภาวะสมัยใหม่*. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง แบ่งเขตท้องที่อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ตั้งเป็นกิ่งอำเภอศรีสมเด็จ. (9 เมษายน 2530). *ราชกิจจานุเบกษา* เล่ม 103 ตอนที่ 67 หน้า 2483.
- พีรวัส อินทวิ, สุทัศน์ ประทุมแก้ว, พระครูโกศลวิহারคุณ, และ จักรกฤษ ทองมี. (2566). *บทบาทของพุทธศาสนาต่อวิถีชีวิตพิธีกรรม และความเชื่อของคนอีสาน*. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 11(2), 813 - 823. retrieved from <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/article/view/254158>
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2550). *สังคมวิทยาชนบท : แนวคิดทางทฤษฎีและแนวโน้มในสังคม*. สำนักพิมพ์เอ็กสเปอร์เน็ท.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2568). *ศาสนาผี*. สำนักพิมพ์มติชน.
- สำลี รักสุทธี และ บุญศรี ไพรัตน์. (2555). *สืบสานตำนานงานบุญประเพณีอีสาน*. สำนักพิมพ์ พ.ศ. พัฒนา.
- Durkheim É. (1995). *The Elementary Forms of Religious Life*. (K. E. Field, Trans.). The Free Press.